

Kereszt helyett jászol?

Interjú
Klaus-Peter Jörns evangélikus teológussal

Jörns úr, sok lelkész és teológus nem találja olyan központi jelentőségűnek a karácsonyt. Hagományosan sokkal fontosabb a kereszt, a passió ideje, az a gondolat, hogy Jézus „meghalt a bűneinkért”. Ön tiltakozik ez ellen. Miért?

Annak az értelmezésnek a háttérében, amely szerint Jézus kereszten történt kivégzése „engesztelő halál” volt, olyan istenkép és olyan teológiai rendszer áll, amely több mint problematikus. Ebben a teológiai rendszerben a „bűn” a meghatározó, vagyis az az egyetemes, istenellenes hatalom, amely az ember, a „bűnös” által harcol Isten ellen. A keresztyén változatban az istenkép mellett még két sarokoszlopa van ennek a teológiának. Először is az *emberkép*: ennek értelmében az emberek „gyermekségüktől fogva rosszak”, mivel nem képesek megvalósítani az Isten által megkövetelt totális engedelmisséget az isteni parancsok iránt. E „bűnként”, istenellenességként értelmezett engedetlenség miatt az emberiség mint faj állítólag elveszíti jogát az élethez. Ezért azt a tényt, hogy az ember, ahogyan minden más teremtmény is, halandónak teremtett, büntetéssé értelmezik át, tehát kriminalizálják a halált. A másik, ehhez illő sarokoszlop a *megváltástan*. Ez azt mondja ki, hogy a bűntelen Jézus „a mi bűneinkért” halt meg, hogy kiegyenlítsa a mi engedetlenségünket, és a kegyelem révén lehetővé tegye számunkra a feltételes jogot az élethez. Ezt a koncepciót, amelyben a „bűnt” egy újabb igazságtalanság győzi le, hiszen az ártatlan Jézus kivégzése az üdvösséghez szükséges tettként jelenik meg benne, meg tudom ugyan érteni az ókori gondolkodásmód alapján, de ennek nem szabad továbbra is meghatározni a keresztyén hitet, mert ellentmond Jézus igehirdetésének. Annak, hogy még ma is sokan ragaszkodnak hozzá, egyszerű oka van – sokáig hízelgett az emberek, hogy az egyház azt mondta: A Te bűneid olyan fontosak Istennek, hogy a Fiát adta oda értük!

De hát nem Jézus áldozati halálának jelképes megismétlése-e minden mise és úrvacsorai istentisztelet? Ott azt mondják az embereknek: „Krisztus teste!”, illetve „Krisztus teste, amely éretté adatot!” Ez nem úgy hangzik, mintha a keresztyén hitből olyan egyszerűen el lehetne távolítani az áldozati gondolatot.

Ez a teológia természetesen nagyon elterjedt a Bibliában és a liturgiában. Ezért a fő érvem a mellett, hogy hitünkben többé ne kövessük ezt a teológiát, abban áll, hogy ez nem kapcsolható össze Jézus életével és igehirdetésével. Jézus olyan Istenről beszélt, aki *nem* abból indul ki, hogy az emberek egy abszolút rendszer, a vallási jog alapján méretnek meg, és aztán engedelmisségük szerinti értékelésben részesülnek. Jézusnál pont fordított a helyzet! Itt Isten az, aki tudja: Az élet nehéz. Titáni teher az, hogy egy életen át különbséget kell tenni jó és rossz között. Jónak lenni a legnehezebb, ami csak létezik. Jézus igehirdetése szerint maga Isten segít az embereknek olyan életet élni, hogy békében élhessenek egymással. Tehát ragaszkodom az „értünk”-höz, de ebben a mondatban: Jézus ismét elhozta Istent az emberekhez, és ily módon *értünk* élt.

Azt jelenti ez, hogy a kereszt helyett a jászolra figyeljünk? Több karácsony kell az egyházaknak, és kevesebb passió?

Igen. Amíg az üdvösségtológia eszközének tekintik egy ember szenvedéseit, addig Isten is az erőszakhoz kötődik, olyasvalaki marad, aki alapjában véve nem képes másképp megoldani az élet problémáit, csak úgy, hogy az egyik igazságtalanság ellen egy másikat vet be. Ez a belső logikája minden olyan kultusznak, amely engesztelést akar létrehozni: vérnek kell folynia, hogy megbocsátást, engesztelést eszközöljön ki. Jézus igehirdetését azonban nem lehet összeegyeztetni egy ilyen istenképpel, ez épenséggel a feje tetejére állítja Jézus felfogását. Jézus ugyanis olyan Istent hirdetett, aki a halálig menően megosztja velünk ezt az életet, és új élettel alakítja át. A megbocsátást szeretetből adja, előzetes teljesítmény vagy ellenszolgáltatás nélkül. Mivel szeret minket, el tud viselni minket – ez a karácsony üzenete.

Tehát a keresztyénységnek karácsonyibbá kell válnia. Ne a „Meghalt értünk” álljon középpontban, hanem az „Eljött hozzánk”! Mi változik ekkor?

A világgép, az istenkép és az emberkép. A Jézus előtti teológiában – nem csupán a zsidóságban – Isten egyre távolabb került a világtól. Az Isten és az ember közti távolság egyre nagyobb lett. Párhuzamosan Jóbval, a Kr. e. 5. században már a görögöknél létezett az a panasz, hogy Istennek tulajdonképpen nincs szíve az emberek szenvedései számára. És ily módon az emberek szenvedései alapján tiltakoztak Isten ellen, és ezzel végső soron „kényszerítették” Istent, hogy teljesen új módon foglalkozzék a halandók valóságos életével. Pontosan ez az a lépés, amely a világon kívüli istenektől az ún. terapeutikus istenekhez vezet, akik összekapcsolták a gyógyítást az üdvösséggel. Így volt ez Aszklépioossal, de ugyanezt az összekapcsolást találjuk meg aztán Jézusnál is. Az Üdvözítőnek ez az új típusa – aki az emberek oldalára áll, aki komolyan veszi és meggyógyítja szenvedéseiket – alapvetően megváltoztatta az Istenről és a Messiásról alkotott felfogást.

Isten ismét megérkezett az emberekhez...

... és így felismerhetővé tette, hogy az élet egységes valóság: a Teremtő hozzátartozik az egyetlen valósághoz. A hit elmondhatja, hogy Jézus életében Isten a mi emberi egzisztenciánkban részesedett, sőt a mi halálunkat halta. És azáltal, hogy ehhez a történéshez társult a húsvéti tapasztalat, amelyben megélték, hogy akit kivégeztek, az a Lélek által jelen van, híd épült karácsony és húsvét közé. Jézus élete alapvető reményt foglal magában: Ha Isten jelen van az életünkben, akkor mi is részesedünk az ő életében. Ebből ered a halálon túli jövő reménye. Azután az egész életnek az életerőnek a révén lehet megérteni, amelyet karácsonykor mindig is hangsúlyozni szoktak, tudniillik a szeretet révén. Az első János-levélben ez áll: „Szeretet az Isten, és aki megmarad a szeretetben, az Istenben marad, és Isten öbenne.” A hit titka nem a vérontásra épül, hanem annak a szeretetnek az erejére, amely legbelül mozgatja az életünket. A hit azt a bizonyosságot nyújtja, hogy a szeretet összeköt minket Istennel – és össze is fog kötni. Úgy vélem, ez hihetetlenül szép üzenet – és számomra az egyetlen hiteles válasz is a világban lévő szenvedésre. A szeretet méltósággal ruház föl minket, és nem aláz meg.

Megváltozott világgép, új emberkép – de hogyan fest a „karácsonyi” istenkép?

A legjobban két olyan mondattal tudom elmondani, amely Jánosnál található meg. Az egyiket – „szeretet az Isten” – épp az imént idéztem. A másik így hangzik: „Lélek az Isten.” A szeretet is, a lélek is olyan energia, amely kapcsolatot hoz létre, összeköti az élőket. Azáltal, hogy magát Istent ennek az életenergiának hisszük, amely mindent összetart, ami él (az élet atomszerkezetéig menően), a valóság többé nem olyasmi, amit emberi és isteni részvételre lehetne szétszakítani; ellenkezőleg, a kettő annyira egymásba fonódik, hogy új módon bánhatunk a szenvedéssel is.

Ellenvetés: Ha búcsút mondunk annak a gondolatnak, hogy Jézus „a bűneinkért” halt meg, nem egy olyan „Jóistenhez” jutunk-e el, aki mindent megenged és mindent eltűr?

Ezt ismerem. Olykor a szememre vetik, hogy egy „csak szelíd” Istent propagálok, mivel nem ragaszkodom az engesztelő halálhoz. Ebben a hitem eltorzítását látom. Azoknak, akik ezt vetik a szememre, meg kellene vizsgálniuk Jézus életét, de a saját tapasztalati kincsüket is, hogyan is állnak a szeretettel. Már utaltam rá, hogy a német nyelvben a „szeretlek” („Ich liebe dich”) és az „el tudlak viselni” („Ich kann dich leiden”) összetartozik. Aki valóban szeret, az el tudja viselni a másik embert, az abban a helyzetben van, hogy képes kibírni másokat. Ha tehát azt mondom, „szeretet az Isten” – és számomra ez a legmélyebb, de legszebb formája is a hitvallásnak –, akkor ez magában foglalja, hogy Isten valóban el tudja viselni, ki tudja bírni az embereket úgy, ahogy vannak. Ennek megfelelően számomra Jézus igehirdetésének csúcса a Máté 25-beli példázat vége (a később hozzátoldott, pokollal való fenyegetések nélkül!). Mert ott kiderül, hogy mindenkinek szüksége van a szeretetre, különösen azonban a szenvedőknek és azoknak, akik együtt szenvednek velük. Jézus azt mondja: „Ami jót tettetek egygel a legkisebb testvéreim közül, velem tettétek.” Tehát mivel Isten együtt szenved velünk, neki is szüksége van szeretetre – és ez az, ami a távoli Istent valóban közel hozza. Ez teljesen más teológia, mint az, amelyik összekapcsolta a szenvedést és a halált, összekötötte halandóságunkat a bűnnel és a büntetéssel. Ettől el kell szakadnunk, hogy torzítás nélkül érzékelhessük az életet. És azért is, hogy a szenvedést olyasminek tekint-

hessük, ami hozzátartozik az élethez, és amit közösen kell hordoznunk. Mert minden szenvedésben nem más jelentkezik, mint a halandóságunk, és az ellene folytatott hiábavaló küzdelem.

Úgy, ahogyan ön leírja, a világba eljövő Isten gondolata a középpont, az a „kerékagy”, amely mindent összetart. Miért esik akkor annyira nehezükre az egyházaknak, hogy a keresztest legalábbis kiemeljék gondolati építményük középpontjából, és – mondjuk így – „a Madonnát a gyermekkel” állítsák oda?

Mivel Isten, ahogyan Jézus elhozta közénk, félreérthetővé vált. Ez a teológia nagy problémája. A teológia, amennyire csak lehetséges, egyértelműen el akarja különíteni az embertől Istent mint a „totálisan szemben állót”, mint az „egészen mást” – következésképpen a „büntetlen Jézust” is tőlünk, bűnös emberektől. Isten megtestesülése (inkarnációja) azonban nem illik bele ebbe, hiszen az mégiscsak azt mondja ki, hogy Isten olyan határozottan belevetette magát ebbe az életbe, hogy az Isten és ember közötti különbségeket kívülről már nem lehetett látni. Ez a fajta félreérthetőség hozzátartozik az inkarnációhoz. Mi több: az inkarnáció által Isten kiszolgáltatta magát az emberi értelmezésnek. Istent megérteni és értelmezni – ez állandó feladata az embernek, és minden vallást érint. A vallások léte azt mutatja, hogy Isten különböző értelmezései léteznek egymás mellett, és szabad is létezniük. Teljesen elhibázott minden olyan remény, amely valami egységes teológiára és egységvallásra irányul; az efféle várakozások nem veszik komolyan, hogy magának Istennek tetszett ily módon kitennie magát az emberi értelmezésnek. Ez is fontos oldala a karácsonynak. Az, hogy a korai egyházban még komolyan vették ezt a gondolatot, számomra abban mutatkozik meg, hogy négy evangéliumunk van egymás mellett, és ezzel négy Jézus-képünk is. Ebből fakadnak aztán a különféle egyháziasságok. Ez nem szerencsétlenség, hanem szükséges, mivel annak a hitnek, amely az életben akar gyökerezni, sokféle alakot kell öltenie – az őt körülvevő kultúrának megfelelően.

Jörns úr, ön mit kívánna karácsonyra az egyházaknak és a teológiának?

Hogy megváltoztassuk a szemléletünk irányát, mégpedig úgy, hogy mindazt, ami az élethez tartozik – minden

életjelenséget és emberi élettapasztalatunkat éppúgy, mint azt, amit a tudományok megtudnak a mi életünkéről és más teremtmények életéről – ismét egybe tudjuk látni Istennel. Ennek érdekében veszek egy szép mondatot: „Szeretet az Isten, és aki megmarad a szeretetben, az Istenben marad, és Isten öbenne”, és átfogalmazom a következőképpen: „Élet az Isten, és aki az életet szolgálja, Istent szolgálja, és Isten őt.” Ekkor nagyjából kifejezi azt a változást, amit szeretnék.

Forrás:
Publik-Forum Extra,
2009/6 (Weihnachten)

